

GEBIEDSGERICHT NATUURBELEID: DE LIMBURGSE AANPAK

W. Hazenberg en G. Verschoor

Het Structuurschema Groene Ruimte introduceert het begrip Gebiedsvisie Natuur, Bos en Landschap. Vervolgens is met het Rijk afgesproken dat de provincies de gebiedsvisies zullen opstellen. De provincie Limburg heeft besloten de gebiedsvisies op te stellen als Stimuleringsplannen Natuur, Bos en Landschapsbeheer. In dit artikel wordt beschreven hoe de provincie Limburg invulling heeft gegeven aan het gebiedsgerichte natuurbeleid.

Het Stimuleringsplan wordt opgesteld binnen het huidige Rijks- en provinciaal beleid en legt vast voor gebieden binnen en buiten de Provinciale Ecologisch Structuur (PES) welke natuur-, bos- en landschapswaarden behouden, hersteld en ontwikkeld moeten worden. Voor de afzonderlijke gebieden worden doelen geformuleerd zonder de onderlinge relaties tussen de gebieden uit het oog te verliezen. Door een heldere formulering van doelen is het mogelijk om niet-natuurbeschermingsorganisaties, zoals gemeenten, te stimuleren een actieve rol te spelen. Een gemeente kan bijvoorbeeld ecologisch bermbeheer instellen en de natuurbelangen via het bestemmingsplan beschermen. Het Stimuleringsplan geeft bovendien richtlijnen voor andere provinciale plannen. Er ontstaat inzicht in de gewenste maatregelen op het gebied van ruimtelijke ordening, water en milieu. Ook de prioriteiten voor aankoop van gebieden, het onderhoud van landschapselementen en de inzet van beheersovereenkomsten worden duidelijk. Voor de toekenning van provinciale subsidies voor natuur, bos en landschapbeheer vormt het Stimuleringsplan een toetsingskader. Het Stimuleringsplan vormt ook de basis voor uitvoering van het nieuwe subsidiestelsel zoals aangegeven in Programma Beheer.

De opbouw van het stimuleringsplan

De provincie Limburg stelt zeven Stimuleringsplannen op. Elk Stimuleringsplan is opgedeeld in regio's. De

regio's zijn gekozen op basis van geografische, landschappelijke en functioneel samenhangende eenheden. Van elke regio wordt een korte beschrijving en een ontwikkelingsrichting aan voor natuur, bos en landschapselementen opgesteld. Voor Nationaal Park De Maasduinen is het streven bijvoorbeeld een begeleid-natuurlijk beheer. Dit betekent terughoudendheid in beheer en de inzet van extensieve begrazing in grote eenheden. Het uiteindelijke doel is de Maas met haar uiterwaarden in verbinding te stellen met het rivierduinlandschap en waar mogelijk met natuurgebieden in Duitsland. Op die manier ontstaat een groot aaneengesloten natuurgebied. Een dergelijke ontwikkeling is alleen te bewerkstelligen vanuit een samenhangende visie voor een regio.

Een regio is onderverdeeld in deelgebieden die zoveel mogelijk aansluiten op duidelijk herkenbare grenzen, bijvoorbeeld eigendomsgrenzen, bospercelen en begrensde natuurontwikkelingsprojecten. Aan de deelgebieden worden gebiedscategorieën toegekend. Voor de gebiedscategorieën Natuur, Natuurbos, Nieuwe natuur, Multifunctioneel bos en Groenzone worden natuurdoelen opgesteld. De categorie Groenzone omvat parken, watersportgebieden, vakantieparken en dergelijke. De natuurfunctie staat hier niet voorop maar deze gebieden kunnen desondanks een belangrijke bijdrage leveren aan het behoud en de ontwikkeling van natuurwaarden. Meestal zijn voor slechts een deel van deze gebieden natuurdoelen opgesteld. Zo staat bijvoorbeeld een deel van de Maasplassen ter beschikking van de

recreatie. Toch kunnen hier plaatselijk de natuurwaarden versterkt worden, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van moerasvegetaties of kruidenrijk grasland. Onder de categorie Nieuwe natuur vallen landbouwgronden die begrensd zijn als reservaatgebied of natuurontwikkelingsproject. Beheersgebieden maken deel uit van de gebiedscategorieën open en kleinschalig agrarisch landschap met natuurwaarden. De overige gebiedscategorieën zijn Ecologische verbindingzone en Verstedelijkt gebied met natuurwaarden.

Bepalen van de potenties

Historische situatie

De historische situatie zegt iets over de waterhuishouding, de bodemopbouw en geeft een eerste indruk over de potenties en datgene wat hersteld kan worden. De vroegere ligging van belangrijke natte heidegebieden, vennen of de oorspronkelijk loop van beken zijn direct zichtbaar op een historische kaart. Deze historische referentie is belangrijk bij het bepalen van de natuurdoelen.

Abiotische situatie

Bij het bepalen van de abiotische situatie werkt de provincie met de bodemkaart 1:50.000. Deze kaart geeft een indruk van de ontwikkelingsmogelijkheden en de Potentieel Natuurlijke Vegetatie met bijbehorende vervangingsgemeenschappen. Hydrologische studies geven een beeld van de waterhuishouding. Het geeft onder andere een beeld van de ligging van kwel- en infiltratiegebieden. Ook wordt zichtbaar welke natuurwaarden in de huidige situatie hersteld kunnen worden. Daarnaast is gebruik gemaakt van geologische, geomorfologische en fysiografische informatie.

Biotische waarden

Aan de hand van de broedvogel- en vegetatiekartering van de provincie Limburg is gekeken naar de biotische waarden van een deelgebied. Met behulp van verspreidingsatlassen is gekeken welke andere diersoorten in en om het deelgebied voorkomen. Belangrijk zijn ook de beheer- en inrich-

Aandachtssoort aapjesorchis. Foto: G. Verschoor.

tingsplannen van verschillende instanties. In belangrijke mate is gebruik gemaakt van terreinkennis.

Status van het deelgebied

Het provinciaal beleid is een belangrijk aspect bij het bepalen van de potenties. Het gaat hier niet alleen om het beleidsveld natuur maar ook om bijvoorbeeld hiervan de aangewezen prioritair verdrogingsgevoelige gebieden. Hier worden met prioriteit maatregelen genomen om de verdroogde situatie te herstellen. Een voorbeeld is De Venkoelen ten noorden van Venlo. In dit sterk aangetast ven zijn de geformuleerde natuurdoelen te realiseren door de toevoer van verontreinigd oppervlaktewater te stoppen en te baggeren.

Broekbos in de Krang. Foto: G. Verschoor.

Ligging van het deelgebied

Belangrijk is ook de ligging van een deelgebied. Een ven dat midden in een groot bosgebied ligt, heeft minder last van negatieve milieu-invloeden dan een ven langs een bosrand. Ook zal de ligging in een prioritair verdrogingsgevoelig gebied andere consequenties met zich meebrengen dan een poel in een beheersgebied. Voor een ecologische verbindingzone is de relatie zeer duidelijk. De functie is direct afhankelijk van de natuurwaarden in deelgebieden welke met elkaar verbonden worden. Het belang van een gebiedsvisie komt duidelijk naar voren omdat uitdrukkelijk naar de relatie van een natuurgebied met zijn omgeving wordt gekeken.

Vertalen van potenties in natuurdoeltypen en acties

Voor de definitieve keuze van natuurdoeltypen wordt eerst gekeken naar de gewenste uitgangssituatie. Of de meest gewenste natuurdoeltypen gerealiseerd kunnen worden hangt af van de waterhuishouding en de bodem. De huidige waterhuishouding hangt in veel gevallen niet meer samen met de natuurlijke situatie. Vaak blijkt uit het bodemtype dat de waterhuishouding sterk verstoord is.

Bij het bepalen van de gewenste omstandigheden is onder meer gebruik gemaakt van twee hydrologische onderzoeken, namelijk de 'Gewenste Grond-

en Oppervlakte Situatie' van het KIWA en de 'Hydrologische Systeemkaart' van Iwaco. Verder is gekeken naar de oorspronkelijke bodemopbouw en het bijbehorende landschapsbeeld. Deze gewenste omstandigheden worden getoetst aan de potenties. Wanneer deze niet met elkaar in overeenstemming zijn, wordt een inschatting gemaakt van de mogelijkheden tot verbetering van de abiotische omstandigheden. Hiervoor wordt onder andere gekeken naar de randvoorwaarden van het beleid, de inzet van natuurtechnische maatregelen zoals de aanleg van natuurlijke oevers of blijvende externe invloeden zoals de toevoer van gebiedsvreemd water.

Het is niet altijd mogelijk om toekomstige situaties te overzien. In die situaties wordt in eerste instantie het meest gewenste natuurdoeltype opgesteld. Uit nader onderzoek zal moeten blijken of het gekozen doeltype ook daadwerkelijk gerealiseerd kan worden.

Opstellen van natuurdoeltypen

Wanneer er een goed beeld is van de herstel mogelijkheden worden de natuurdoeltypen gekozen. Hiervoor gebruikt de provincie de Handleiding Limburgse natuurdoeltypen. Deze handleiding is een nadere uitwerking en verfijning van het landelijke natuurdoeltypensysteem voor de Limburgse situatie. In het Limburgse systeem van natuurdoeltypen zijn de doelen ingedeeld in drie categorieën:

- natuurgebieden en multifunctionele bossen;
- agrarisch cultuurlandschap;
- stedelijk gebied en infrastructuur.

Bij de eerste categorie staat aangegeven in welke verhouding de natuurdoeltypen binnen een deelgebied gerealiseerd moeten worden. Vaak zijn ook aandachtsoorten vermeld. Dit zijn relictsorten, kwaliteitsindicatoren en soorten waaraan direct acties (zie Actieprogramma's) zijn gekoppeld. Van relictsorten zijn meestal slechts enkele exemplaren overgebleven. Een kwaliteitsindicator is een soort die een specifieke milieukwaliteit van een gebied aangeeft. In de meeste gevallen geeft de aandachtsoort een nadere invulling van de gewenste ontwikkeling. In een

Geuldal. Foto: G. Verschoor.

enkel geval zal het gaan om herintroductie.

Actieprogramma's

Bij de deelgebieden wordt aangegeven welke maatregelen en acties nodig zijn voor het bereiken van de doelen. Hierbij gaat het niet alleen om maatregelen op het gebied van water en natuur, maar ook om maatregelen op het gebied van ruimtelijke ordening en milieu. De acties kunnen eenvoudig van aard zijn. Bijvoorbeeld een deel van een natuurbos opnemen in een bestaande begrazingseenheid. Een complexer voorbeeld is het omleiden van een waterloop. De provincie wil andere instanties stimuleren om ook acties en maatregelen aan te dragen. Daarna worden de acties bepaald die met voorrang uitgevoerd moeten worden. Na overleg wordt per Stimuleringsplan een Actieprogramma opgesteld. Het Actieprogramma bestaat uit de prioritering van de acties, een schatting van de kosten en voorstellen met betrekking tot de financiering. Gedeputeerde Staten stellen uiteindelijk het Stimuleringsplan en het bijbehorend Actieprogramma vast na overleg met betrokken instanties, en advisering door het Provinciaal Overlegorgaan Landinrichting en Natuur. Uitvoering van het Actieprogramma is niet alleen een taak van de provincie. Van andere instanties in de regio wordt eveneens een actieve rol verwacht. De rol van de

provincie is initiërend, begeleidend en coördinerend.

Stand van zaken

In Limburg zijn zeven Stimuleringsplannen in ontwikkeling. Momenteel zijn de Stimuleringsplannen Midden-Limburg-Oost en de Peelvenen besproken met de verschillende betrokken instanties. Noord-Limburg-Oost en Midden-Limburg-West (inclusief de Maasplassen) zullen op korte termijn besproken worden. Voor het Maasdal wordt, met uitzondering van het Maasplassengebied, geen Stimuleringsplan opgesteld vanwege de vele ontwikkelingen die op dit moment plaatsvinden. Er worden wel natuurdoeltypen opgesteld in de vorm van Natuurgebiedsplannen maar geen acties en maatregelen geformuleerd.

W. Hazenberg en G. Verschoor werken bij de provincie Limburg.